

“kıyusal alanların geçmişten günümüze kullanımı ve kıyı kullanım türleri”

Eskiçağlarda deniz ve kıyıları korsanların, balıkçıların, denizaşırı fatihlerin alanı idi. Günümüzde ise, yalnızca kıyı boyunca değil ülkelerin iç kesimi ile denizaşırı. ilişkilerin düğümlendiği rekreasyon ve turizm amaçlı yapıların, liman kuruluşlarının yer aldığı yerleşimler olmuştur.

Göl ve nehir kıyılarına oranla deniz kıyılarının, dünyanın iki büyük oluşumu olan kara ve deniz arasında bir geçiş bölgesi niteliği nedeniyle özel konumu, bu alanları çeşitli işlevleri açısından değerlendirilmesi gereken bir kaynak durumuna sokmaktadır.

Kıyusal alanlarda temel eleman denizdir. Formunun, insanların hayatını etkilediği deniz,

- Besin kaynağıdır.
- Ulaşım olanağı sağlar.
- Sağlık istasyonları/merkezlerinin oluşumunda etkilidir.

Kıyı bölgelerinin tarihsel gelişimi söz konusu olduğunda öncelikle bu gelişimin ilk iki etmene bağımlılığı akla gelir. Çünkü denizden bir sıhhi eleman olarak faydalanmak son yüzyılda ortaya çıkan bir olgudur. Öte yandan balıkçılar ve gemicilik tarihinin her devrinde bilinen bir fiziksel çevre oluşturmuşlar ve aynı zamanda kıyı bölgesinin mekânsal gelişiminde öncelikli baskın etkilerini göstermişlerdir.

Gemicilik ve balıkçılığın gereksinimleri kıyı bölgelerinin yerleşim şebekesini belirgin olarak etkilemiştir. Bu gereksinimler, en avantajlı seyir ve yük taşıma olanakları sağlayan yerlerde ortaya çıkmış olan liman kentleri ve balıkçılık merkezlerinin yerleşimini belirlemiştir.

19. Yüzyılda gemicilikte oluşan teknik ilerleme liman kentlerinin yerleşim ve gelişimi için yeni kriterler konması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Gemilerin artan tonaj akımı yeni liman tesisatlarının konstrüksiyonunu gerekli kılmıştır. Yöresel koşulların bu liman gelişimine mevcut koşullarıyla olanak sağladığı yerlerde liman kenti gelişmiştir. Öte yandan, durumun böyle olmadığı yerlerde, liman kentinin gerilemesi söz konusu olmuş ya da herhangi bir gelişme görülmeyip mevcut koşullarını korumuşlardır.

Bu da gemicilik ve deniz ekonomisindeki teknik gelişmelerin kıyı bölgelerinin şekillenmesinde etkin olduğu tezini güçlendirmektedir.

“kıyisal alanların geçmişten günümüze kullanımı ve kıyı kullanım türleri”

Bu etki, aynı zamanda, deniz-kara iletişimde de belirgindir. Bir liman kurulmasındaki ilk koşul, limanın iç kısımlarıyla bağlantı sağlayabilen kara ve deniz yolları güzergâhlarını da kapsayan bir noktaya yerleştirilmesidir. Uygun deniz bağlantılarının, uygun iç kısım bağlantılarıyla desteklenmesi halinde liman, tümüyle güvenli koşullar altında gelişmeye başlar.

Yüzyıllar önce liman ve kent, gelecekteki genişleme için yeri olmayan grift bir ünite oluşturmakta idi. Daha sonraları liman, açık denizden serbest ulaşım gereksinmesi ile kıyıya dik nehirler boyunca ya da kıyı boyunca genişleme gösterdi. Kentte ise liman uzantısına paralel; iç kesimlere yönelmiş, radial ulaşım aksları boyunca; liman gelişmesinin ters yönünde, kıyı boyunca yayılmalar oluşturdu.

Kent gelişimini yalın olarak durdurmak çok güçtür. Ancak ana kentin işlevlerini tamamlayan ve küçük üniteler dizisinden oluşan yerleşim gruplarının büyümelerini yönlendirmek ve denetlemek olanağı vardır. Böyle bir durumda, ana kentin büyüklüğü kısıtlanarak optimal bir ölçüde tutulabilir. Daha sonraki gelişme ise, uygun ölçüde kısıtlanmış olan uydu kentlere ve komşu kentlere aktarılabilir. Sistem merkezsel ya da linear olabilir, ancak açık yeşil mekânların alanı yapı alanlarından fazla olmalıdır.

(Buraya kadar olan kısım, Doç. Dr. Mükerrerem ARSLAN ve Araş. Gör. Elmas ERDOĞAN tarafından hazırlanan “Kıyı Kenti Planlamasında Ekolojik Yaklaşımlar” isimli basılmamış ders notundan alınmıştır.)

Kıyıların insan toplulukları için ekonomik amaçlı kullanım olanağı sağlaması, çağlar boyu onu çeşitli kullanım biçimlerine araç etmiş ve günümüzde de etmektedir. Zaman içinde bu kullanım biçimleri, toplumsal ve teknolojik gelişmelere paralel değişim göstererek; ancak kaynak olma niteliğini koruyarak süre gelmektedir. Kıyıların temel kullanım türleri (Public Access Design Guidelines 1985):

- Liman kullanımları: Deniz ile kara ulaşımaları arasında geçiş sağlayan liman kullanımlarına olanak sağlaması,

KIYISAL ALAN PLANLAMA DERSİ

2. HAFTA

“kıyusal alanların geçmişten günümüze kullanımı ve kıyı kullanım türleri”

-
- Sanayi kuruluşları yerleşimi: Limanların kıyıda yer alması nedeniyle, taşıma yükü ağır olan büyük sanayi işletmelerinin örgütlenmesini ve geliştirilmesinin sağlaması,
  - Kırsal yerleşim yerleri: Ekonomik değeri bulunan ve canlı, cansız çeşitli deniz ürünlerinden yararlanma amaçlı kullanımların yerleştiği alanları oluşturması,
  - Kentsel yerleşim yerleri: Sanayi, liman ve su ürünlerinden yararlanmak için kullanılması durumunda buralarda çalışan insanların tüm gereksinmelerine yanıt verebilecek yapı düzenlemeleri ile diğer kentsel kullanımlara aracılık etmesi,
  - Turistik amaçlı kullanımlar: Kumsalın ve denizin varlığı ile deniz ikliminin olumlu etkisinin de payı ile turistik amaçlı dinlenme (otel, motel, tatil köyü, günübirlik ve uzun süreli kamping, pansiyon) ve eğlence yerleşimleri için çekici kaynak oluşu,
  - Turistik köy ve belde yerleşimi: Turistik etkinliklerin gerçekleştirildiği, yerli ve yabancı turistlerin birçok gereksiniminin karşılandığı tatil beldelerinin yerleştiği alanları oluşturması,
  - Rekreatif kullanımlar: Halkın, yerli ve yabancı turistlerin rahatça gezebileceği, dinlenebileceği, inceleyebileceği, parklar, gezi yolları, botanik bahçeleri, spor alanları gibi rekreatif etkinliklere olanak sağlayıcı mekânların yaratılması,
  - Özel konut yerleşimleri: Yaz aylarında denizden, güneşten yararlanmayı amaçlayan ve kıyusal alanlar içinde yer alan tatil siteleri, kooperatifler, ikinci konutlar (yazlıklar, villalar) ve resmi kamp yerleri için yerleşme alanı oluşturmasıdır.

Bu temel kullanımlar yanında kıyılar; ulaşım, depolama, enerji üretme, atıkları depolama, besin kaynağı, hammadde, bilimsel ortam gibi birçok başlıkta toplanabilecek, pek çok kullanım için ideal bir ortamdır.

Kaynaklar:

- Public Access Design Guidelines, 1985, San Francisco Bay Conversation and Development Commission, California.
- Arslan, M. ve Erdoğan, E., 1995. Kıyı Kenti Planlamasında Ekolojik Yaklaşımlar. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, basılmamış ders notları.